

EUROPA

Ivan Tomljenović

Ratzinger ovdje, kao i uvijek, iznosi bogatstvo misli jednostavnim i gotovo svakome razumljivim jezikom. Možemo mirne duše reći: što je teolog veći, on najkompliciranije i najmisterioznije stvari iznosi jednostavnim rječnikom i na svima (od akademskih građana do najzapostavljenijega zanimanja) razumljiv način.

Joseph RATZINGER, *Europa*, Verbum, Split, 2005.

»Europa – što je ona zapravo?« Upravo to iznimno slojevito pitanje naših svakodnevnih života naznačuje kard. Joseph Ratzinger na početku svoje knjige *Europa*, objavljene u Verbumovu izdanju 2005. Papa se pritom ne libi pokušati otvoreno i iskreno odgovoriti na to pitanje čija nas aktualnost nimalo ne napušta.

Djelo je zbir predavanja, propovijedi, izlaganja na konferencijama te inih govora, sve odreda za vrijeme obnašanja dužnosti predstojnika Kongregacije za nauk vjere. Ono je, premda nije nastalo u hipu, već tijekom vremena dozrijevalo (uz ostalo, i zbog niza izvancrkvenih razloga, djelovanja povijesnih silnica, političkih okolnosti i sl.), logički je i sadržajno povezano i sintetizirano u tri veća dijela.

Ratzinger ovdje, kao i uvijek, iznosi bogatstvo misli jednostavnim i gotovo svakome razumljivim jezikom. Možemo mirne duše reći: što je teolog veći, on najkompliciranije i najmisterioznije stvari iznosi jednostavnim rječnikom i na svima (od akademskih građana do najzapostavljenijega zanimanja) razumljiv način.

U prvome tekstu, iz kojega se razabire paradigma njegova shvaćanja Europe, a zbog čega ga je potrebno i malo podrobnije predstaviti (posebice u svjetlu aktualnih društve-

no-političkih rasprava o europskomu identitetu), Ratzinger propituje duhovne temelje Europe postavljene u prošlosti, onoj drevnoj, ali i onoj ne tako dalekoj, s neminovnim posljeticom na sadašnjost i budućnost. Pri tome ukazuje na nekoliko procesa oblikovanja onoga što nazivamo danas starim kontinentom. Prvi je proces oblikovanja povijesnoga i kulturnoga identiteta završen za Karla Velikoga širenjem *Sacrum Imperiuma* na sjever i rasapom nekadašnjega sredozemnog kontinenta. Prije toga su već itekako prisutni plodovi drugoga korijena Europe – Bizanta, sa svim razlikama (posebice u poimanju duhovne i svjetovne vlasti, filozofiji...) u odnosu na ono što personificira Rim, ali i s mnogostrukim ujedinjavajućim zajedničkim elementima. Drugi preokret nastaje, s jedne strane, padom Bizanta u osmanlijske ruke i, posljedično, ulogom Moskve kao trećega Rima, a s druge strane unutarnjom podjelom Europe na germansko-protestantski i latinsko-katolički svijet te otkrićem Amerike. Treći je preokret, kako ga naziva Papa, vidljiv u Francuskoj revoluciji koja stubokom mijenja shvaćanje države afirmirajući na nov način ideju suvereniteta, ali i ostavljajući pritom u svim mogućim vidicima postrance Boga i sve što ima veze s njim. U latinskim nacijama niče laicistički model države, u SAD-u slobodnih crkava, a u germanskome svijetu model državne crkve liberalnoga protestantizma. No »...u Njemačkoj je propast kršćanstva pruske države stvorila prazninu koja je kasnije poslužila i kao prazan prostor za diktaturu« (str. 25). Tako dolazi do početka

uzdizanja islama i religiozne tradicije Azije, a Europa postaje prazna i s »nedostatkom volje za budućnošću« (str. 22). Ponirući malo dublje u tekst, možemo kao vrlo bitnu tvrdnju izdvojiti razmišljanje da kada se religiozna i duhovna misao u određenomu podneblju i određenomu razdoblju smanjuje, onda, a što je i povijest potvrdila, uvijek stupa na scenu nova zajednica koja je u stanju »pružiti valjan duhovni temelj za život naroda« (str. 21).

U 19. je stoljeću pridodan još jedan model – socijalizam. Demokratski socijalizam (npr. u Engleskoj) Papa u mnogome definira bliskim katoličkomu nauku. No onaj totalitarni, materijalistički, s deterministički shvaćenom poviješću i moralnim relativizmom, potpuno rastače i izokreće sve ono na čemu je Europa izgrađena i na čemu opstoji. Papa pronicljivo ukazuje da se »prava i istinska propast« komunističkih sustava sastoji u »utvrduću duša, u uništenju moralne savjesti« (28) koja je on ostavio te vidi »bitan problem za Europu našeg trenutka i za svijet« u činjenici da »su stari komunisti bez oklijevanja postali liberali u gospodarstvu; naprotiv, moralna i i religiozna problematika (...) gotovo da je potpuno uklonjena« (28). Moralni elementi i vrjednote koji danas ne smiju izostati jesu ponajprije dostojanstvo ljudske osobe, brak i obitelj. Zato Papa, nažalost, s obzirom na okolnosti, poput glasa vapijućega u pustinju, poziva Europu da poštuje ono što je drugome sveto te da, ukoliko želi preživjeti, prihvati ono što je njoj samoj navlastito.

U drugomu tekstu prvoga dijela, *Razmišljanja o Europi*, Ratzinger piše o silama pokretnicama europskoga ujedinjenja koje su, nadahnute upravo i neizostavno kršćanskom baštinom, oblikovale svijest europskih nacija. Piše i o tome kako je Europa u cjelini izgubila prevlast u kolonijalnome sustavu te posljednjih desetak godina traga za zajedničkim identitetom i želi postati gospodarska sila. Papa daje i kritiku Marxove filozofije te skreće pozornost na to kako Europa kao da »proizvodi neku vrstu novoga sustava vrijednosti« (str 39). On filozofski i teološki promišlja nad problemima gledanja na čovjeka kao na nekakav naručeni proizvod te naglašava nužnost povezivanja razuma s prirodom i poviješću.

Naslov je drugoga dijela knjige *Politika i moral*. U prvome članku, *Politički nazori i praksa politike*, Ratzinger, uz ostalo, skreće pozornost na to kako se »mora poštivati najuzvišenije pravo Božje« (57); naglašava da su mir i pravednost zadnja svrha svake politike moralne naravi; spominje napredak, znanost i slobodu kao tri vrijednosti koje su danas na kušnji zbog njihovih vlastitih patologija koje sve više uzimaju maha... Ratzinger poziva na suodnos razuma i vjere, razuma i religije, koji su nužno »pozvani na uzajamno pročišćavanje i na uzajamno oporavljanje; jedno drugome su potrebni i to moraju oboje priznati« (79), a što se mora »konkretizirati u međukulturalnome kontekstu naše sadašnjosti« (79). Upravo je ova tema jedna od najurgentnijih u njegovu dosadašnjemu pontifikatu.

Treći dio knjige ima naslov *Odgovornost za mir*, a sastoji se od četiri govora tematski iznesena prigodom iskrcavanja Saveznika u Francuskoj. S obzirom na tu činjenicu, nije čudno što posebice u njima ima i ponavljanja već izrečenoga, no poneke stvari nipošto nije naodmet opetovati. Ovdje je riječ o duhovnomu ozračju stanja u Europi za vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata, problematici terorizma, ponovno o suodnosu razuma i religije, njihovim patologijama itd. No kao sržna misao najviše je prisutna tema mira za koji smo svi (su)odgovorni.

I na kraju, valja jasno reći: čitanje bi ove knjige moglo biti od interesa i koristi mnogima. Prirodno je da knjige jednoga od najvećih teologa današnjice, a k tomu i aktualnoga Pape, budi velik interes kod vjernika. No djelo bi ove tematike, usudujem se reći, trebalo kao prvorazredna literatura biti nadasve korisno i potrebno svima onima kojih se tiče ujedinjena Europa. To nisu samo političari, već smo to i svi mi, obični građani, bez obzira baštinimo li njezine danas sve više prešućivane korijene ili ne. Kao vjernici smo stoga sa strahom, zebnjom, ali i nadom zainteresirani za sudbinu Europe, a kao hrvatski državljani za sudbinu i za bolje sutra naše domovine u njoj i našega naroda, jednoga od najstarijih europskih naroda, i četrnaeststoljetne konstitutivne sastavnice staroga kontinenta.